

„Prosím Ťa drahý priateľu, keby si sa potom v ministerskej rade zasadil za to, aby sa spojenému ústavu dostalo toho, čo potrebuje.“

Korupcia a klientelizmus v politike Milana Hodžu*

ĽUDOVÍT HALLON

Kľúčové slová: Korupcia, klientelizmus, bankovníctvo, agrárna strana, Milan Hodža, Československá republika 1918 – 1938

V medzivojnovom Československu dostali veľký priestor na rozvoj české a slovenské banky, ktoré ovládli významné kapitálové pozície rakúskeho a maďarského kapitálu. Po hospodárskom rozmachu na začiatku 20. rokov sa však bankovníctvo ČSR dostalo do vážnej krízy (1922 – 1924). V najťažšej situácii boli práve najvýznamnejšie „národne“ české a slovenské banky (Agrárna banka, Banka Bohemia, Tatra banka, Slovenská banka, Ľudová banka v Ružomberku). Pred istým bankrotom ich mohla zachrániť len finančná pomoc zo strany štátu. Vládne hospodárske kruhy (predovšetkým ministerstvo financií) vypracovali dlhodobý plán sanácie bánk, ktorý zachránil ich celú úverovú sústavu. Ťažké postavenie jednotlivých bánk však využívali vplyvné politické sily a ich predstavitelia, aby za prísľub štátnej pomoci získali od bánk rôzne benefity, predovšetkým tzv. politické úvery, ktoré smerovali do straníckych pokladníc. Najaktívnejšia v danom smere bola všemocná agrárna strana a jej čelný predstaviteľ viacnásobný minister a neskôr predseda vlády Milan Hodža.

Republikánska strana zeméďľského a maloroľníckeho ľudu (ďalej agrárna strana) a menovite M. Hodža celé medzivojnové obdobie vyvíjali úsilie o rozšírenie politického vplyvu na oblasť komerčného bankovníctva a začlenenie hlavných bankových centrál do svojho kapitálového systému. M. Hodža ohľadne komerčného bankovníctva sledoval tri hlavné ciele. Koncentráciu rozdrobeného bankovníctva Slovenska do kapitálovo silného bankového centra, podriadenie takto vytvorenej zjednotenej banky vplyvu agrárnej strany a jej transformáciu na centrálu bankových operácií Ľudového peňažníctva. Uvedené ciele sledoval M. Hodža a ďalší predstavitelia agrárnej strany na Slovensku celé medzivojnové obdobie skutočne systematicky. Na ich realizáciu využili každú príležitosť v súdobom hospodárskom vývoji Slovenska a všetky dostupné prostriedky, ktoré poskytoval politický a právny systém ČSR. Okrem legálnych foriem

* Štúdia vznikla v rámci grantového projektu VEGA č. 2/0097/10 *Spoločenské predpoklady a dôsledky vývoja vedy a techniky na Slovensku v rokoch 1918 – 1989*.

nátlaku využívala slovenská vetva agrárnej strany v čele s M. Hodžom široký diapazón kontroverzných alebo vyslovene nelegálnych postupov, ktoré mali spočiatku najmä podobu klientelizmu. M. Hodža pravidelne zapájal svoje široko rozvetvené vzťahy a kontakty v najvyšších politických kruhoch na celoštátnej úrovni, ako aj na Slovensku, aby realizoval požiadavky jednotlivých slovenských bánk a ďalších peňažných ústavov. Bezpochyby sa pritom vyskytovali rôzne formy korupcie v menšom alebo väčšom meradle, ktoré však môžeme dnes len ťažko dokumentovať, lebo sa o nich z pochopiteľných príčin nevedli žiadne záznamy. M. Hodža však zároveň v opačnom garde uplatňoval najrôznejšie formy nátlaku na jednotlivé subjekty slovenskej finančnej sféry, aby svoju činnosť orientovali v smere jeho strategických cieľov. Ako sme už uviedli vyššie, obrovský priestor pre klientelizmus a korupciu sa vytvoril v polovici 20. rokov, keď v rámci procesu sanácie bánk desiatky peňažných ústavov, stojacich pred istým krachom, žiadali štát o podporu. Je len pochopiteľné, že sa vytvorili siete, cez ktoré sa postihnuté banky pokúšali rôznymi podobami korupcie od „fláškových prezentov“ až po financovanie politických strán získať štátnu podporu. Práve v takýchto sieťach korupčných vzťahov, konexií a vzájomných závislostí sa M. Hodža dokázal vynikajúco pohybovať. Pre celé slovenské peňažníctvo a najmä pre člené slovenské banky získal podporu v hodnote desiatok miliónov, ale spätne danú situáciu využil na prehĺbenie vplyvu agrárnej strany v kľúčových bankových subjektoch a na získanie peňažných obnosov z bankových zdrojov pre financovanie svojej strany. K týmto zaujímavým prejavom korupcie sa nám však zachovali len ojedinelé dôkazy. Preto sledovanú štúdiu možno prezentovať len ako prípadovú, podanú v širších súvislostiach vývoja medzivojnového slovenského peňažníctva a doplnenú obrazom rôznorodých aktivít M. Hodžu ako predstaviteľa agrárnej strany v komerčnom bankovníctve.

Praktiky agrárnej strany a M. Hodžu z 20. rokov pokračovali aj po veľkej hospodárskej kríze. Jej vplyvom sa väčšina bánk opäť dostala do kritickej situácie a štát musel pristúpiť k novej sanačnej akcii. Na jej pozadí M. Hodža rozohrával korupčné machinácie a zároveň vyvíjal nátlak na slovenské banky, pričom dosiahol viacero zo svojich cieľov. Bolo to však v období, keď sa už existencia medzivojnovnej ČSR a politická kariéra M. Hodžu chýlili ku koncu.

Milan Hodža vstúpil do života komerčného bankovníctva krátko po vzniku ČSR. Zatiaľ čo v podmienkach Uhorska riešil najmä otázky emancipácie národne slovenského finančného kapitálu, v nových podmienkach stál pred ním a ostatnými predstaviteľmi nastupujúceho režimu problém ďalšieho vývoja celej úverovej sústavy na území Slovenska. Situácia bankovníctva bola po rozpade jednotného finančného systému Uhorska kritická. Na Slovensku pôsobilo 228 samostatných bánk, ale ich celková hodnota aktív spolu s ostatnými typmi peňažných ústavov predstavovala iba 6 % sumy aktív v peňažníctve českých krajín.¹ Hospodárstvo

¹ HORVÁTH, Štefan – VALACH, Ján. *Peňažníctvo na Slovensku 1918 – 1945*. Bratislava : Alfa, 1978, s. 34-35; HÁJEK, Jan – LACINA, Vlastislav. *Od úverných družstev k bankovním koncernům*. Praha : Historický ústav AV ČR, 1999, s. 118.

kapitálovo záviselo od veľkých bankových centier v Budapešti. Prepojenie s nimi však prerušili nové štátne hranice a napäté politické vzťahy medzi ČSR a Maďarskom. Hodžova pôvodná koncepcia vytvorenia kapitálovo silnej ústrednej slovenskej banky nadobudla v podmienkach novovzniknutej ČSR nový, širší význam a naliehavú aktuálnosť.

Kapitálové potreby Slovenska nevyhnutne vyžadovali centralizáciu drobných a stredne veľkých bánk do väčších subjektov. Medzi kľúčové ciele rozvoja bankovníctva v povojnovom období preto patrila proces koncentrácie, čiže zlučovania bánk. Jedným z hlavných iniciátorov tohto procesu bol s najväčšou pravdepodobnosťou M. Hodža na postoch štátneho tajomníka ministerstva vnútra a ministra pre unifikáciu. Obdobie príprav a vzostupu koncentrácie sa krylo s jeho pôsobením v uvedených funkciách počas rokov 1919 – 1920. Vzhľadom na hospodárske a národno-politické zmeny sa hegemonom koncentrácie stali významnejšie „národne“ slovenské banky, predovšetkým Tatra banka a Slovenská banka, na úkor maďarsko-nemeckých bánk a menších ústavov so slovenskou správou. Základný kapitál dvoch menovaných bánk vzrástol v rokoch 1918 – 1921 zo 7,6 mil. na 145 mil. Kč, kým celkový počet samostatných bánk sa počas uvedených rokov znížil o 60 subjektov.² Okrem centralizácie bankovníctva a posilnenia pozícií „národne“ slovenských ústavov mal M. Hodža neustále na zreteli aj svoje dlhodobé ciele, predovšetkým založenie poľnohospodárskej banky s úlohou epicentra agrárneho kapitálu a finančného zázemia agrárneho hnutia.

Prvý úspešný, aj keď len veľmi skromný, pokus o založenie poľnohospodárskej banky podnikol M. Hodža už na jeseň 1919. V spolupráci so zaslúžilým legionárom a priekopníkom národne slovenského bankovníctva Rudolfom Gabrišom sa podieľal na vzniku Slovenskej roľníckej banky v Košiciach.³ Tento regionálny peňažný ústav však nezodpovedal predstávam M. Hodžu o hlavnej základni agrárneho kapitálu⁴. Preto v hektickom procese bankových fúzií hľadal iné vhodnejšie cesty realizácie ďalekosiahlych zámerov. Využíval k tomu politické postavenie, rozvetvenú sieť osobných aj rodinných vzťahov s predstaviteľmi peňažných ústavov a posty v správnych orgánoch bánk. Východisko našiel v kapitálovom prepojení malej Slovenskej roľníckej banky s lídrami koncentrácie bankovníctva.

Na jeseň 1921 prišiel M. Hodža v mene Slovenskej roľníckej banky a zároveň ako člen správy popredného peňažného ústavu Americko-slovenskej banky s návrhom na zlúčenie týchto dvoch ústavov s Tatra bankou. Americko-slovenskú banku so základným imaním 25 mil. Kč založil americký Slovák Michal Bosák za účasti domáceho, predovšetkým agrárneho kapitálu. Fúziou mala vzniknúť najväčšia banka Slovenska s kapitálom 100 mil. Kč, čo bol takmer

² SKORKOVSKÝ, Jaroslav. *Banky a peňažné ústavy na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Bratislava, 1923.

³ SKORKOVSKÝ, ref. 2; Slovenský národný archív (ďalej SNA), fond (ďalej f.) Tatra banka (ďalej TB) – fúzie, inv. č. 410, k. 191. Zápisnica z rokovania o fúzii medzi Slovenskou roľníckou bankou v Košiciach, Tatra bankou a Americko-slovenskou bankou v Bratislave 30. októbra 1921.

⁴ Pod agrárnym kapitálom rozumieme kapitál peňažných ústavov prepojených na agrárnu stranu a podnikateľských kruhov vo sfére poľnohospodárstva.

dvojnásobok základného imania českej Agrobanky.⁵ Týmto by sa vytvorilo skutočne silné kapitálové centrum, zodpovedajúce Hodžovým ambíciám. Projekt fúzie zjavne sledoval aj politické ciele. Do vedenia spojeného ústavu mali vstúpiť všetci poprední členovia správnych orgánov Americko-slovenskej banky, kde prevažovali exponenti agrárneho hnutia a súdobej vládnej garnitúry, ako Vavro Šrobár, Pavol Blaho, Ľudovít Okánik, Jozef Bránecký, Ivan Štefánik, riaditeľ pobočky Agrobanky v Bratislave Karol Hellmuth a prirodzene i M. Hodža.⁶ Centralizovaná banka mohla následne zohrať významnú úlohu na pozadí formovania slovenského krídla agrárnej strany, ako aj v ďalšom vývoji agrárneho hnutia. Hodžov návrh bol ukážkovým prejavom pragmatického spojenia výhľadového cieľa s reálnymi hospodársko-politickými podmienkami. Svedčil o tom aj obsah listu z októbra 1921, v ktorom M. Hodža objasňoval riaditeľovi Americko-slovenskej banky zámery plánovanej fúzie: „*Uznesená je fúzia naša s Tatrou na ten spôsob, že z oboch utvorí sa s pribráním našej Rolníckej banky [...] ústav s hojnými rezervami a vkladmi [...]. Ako vidíte môj postup je pragmatický a je jasné jakú fúziu Rolníckej banky mám pred očami [...]. Ide o veľké zriadenie slovenského peňažníctva.*“⁷ Projekt fúzie tesne pred realizáciou stroskotal najmä pre odpor zástupcov americko-slovenského kapitálu, menovite M. Bosáka, ktorý sa obával oslabenia svojich kapitálových pozícií.⁸

Napriek neúspechu fúzie sa Tatra banka stala najväčšou obchodnou bankou Slovenska. Prevzala totiž približne 20 ústavov, medzi nimi aj Slovenskú roľnícku banku v Košiciach. M. Hodža určitý čas figuroval v správnej rade Tatra banky a rôznymi cestami si tu udržoval osobný vplyv.⁹ V sledovanom období však M. Hodža podporil rozvoj bankovníctva aj v smere, ktorý „národne“ slovenskému finančnému kapitálu prinášal nepríjemnú konkurenciu a medzi predstaviteľmi slovenských bánk vyvolával veľký odpor. Na jeseň 1921 podporil vznik úplne nového veľkého peňažného ústavu Slovenskej všeobecnej úvernej banky (SVÚB), ktorá sa vytvorila nostrifikáciou pobočiek významnej maďarskej banky na Slovensku (Uhorská všeobecná úverová banka – Magyar Általános Hitelbank) za účasti českého kapitálu a Americko-slovenskej banky. Zástupcovia všetkých významnejších bánk so slovenskou správou sa postavili proti udeleniu koncesie tomuto ústavu, ktorý bol podľa nich slovenský iba svojím názvom. V októbri 1921 spoločne zaslali sťažnosť proti udeleniu koncesie ministrovi s plnou mocou Martinovi Mičurovi, v ktorej uviedli: „*podpísaní protestujeme proti vydaniu koncesie Slovenskej všeobecnej úvernej banke v Bratislave, ktorá by ohrozovala nielen hospodárske, ale hlavne politické záujmy Československej republiky a ktorá by zničila*

⁵ SNA, f. TB – fúzie, inv. č. 410, k. 191. Návrh podmienok fúzie Tatra banky s Americko-slovenskou bankou za účasti ďalších ústavov z 20. novembra 1921.

⁶ SNA, f. TB – fúzie, inv. č. 410, k. 191. Zápisnica z rokovania o fúzii, ref. 3.

⁷ Archív Národnej banky Slovenska (ďalej ANBS), f. Americko-slovenská banka, k. 1. List M. Hodžu riaditeľovi Americko-slovenskej banky z 25. októbra 1921.

⁸ SNA, f. TB – fúzie, inv. č. 410, k. 191. List správy Americko-slovenskej banky riaditeľstvu Tatra banky z 12. decembra 1921.

⁹ SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 4, k. 2. Zápisnica z valného zhromaždenia Tatra banky 31. decembra 1921.

všetky dosavadné výdobytky československého peňažníctva na Slovensku.“¹⁰ Kapitáni „národne“ slovenského bankovníctva sa v októbri 1921 vydali so sťažnosťou aj priamo do Prahy na Bankový úrad pri ministerstve financií (BÚMF). M. Hodža deputáciu osobne sprevádzal, ale na rokovaníach svojím postojom vznik novej banky podporil. Zástupcovia BÚMF v hlásení pre ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska uviedli, že keď slovenskí bankovní riaditelia argumentovali nedostatkom kapitálu Americko-slovenskej banky na vstup do nového ústavu (čo by znemožnilo vytvoriť banku so slovenskou účasťou), M. Hodža ich argumenty vyvrátil: „*Pánové vyslovili pochybnosti, že Americko-slovenská banka bude s to kapitál [na vstup do SVÚB – pozn. L. H.] opatřiti a udržeti, takže je odůvodněná obava, že kapitál tento po čase přejde v majetek lidí nám nepřátelských. Pan Dr. Hodža prohlásil, že má Americko-slovenská banka potřebný kapitál připravený a projevil také ochotu nabídnout ostatním slovenským bankám účastenství na této transakci.*“¹¹ M. Hodža pomohol prekonať obavy o národný charakter novej banky. Slovenskej všeobecnej úvernej banke koncesiu udelili. Stala sa tretím najväčším komerčným ústavom Slovenska a nebezpečným konkurentom vedúcich ústavov Tatra banky a Slovenskej banky.

Aktivity M. Hodžu v komerčnom bankovníctve na určitú dobu ochabli po jeho vstupe do vlády A. Švehlu v októbri 1922, kde zaujal kreslo ministra poľnohospodárstva. V nasledujúcom období do polovice 20. rokov zameril hlavnú pozornosť na budovanie sústavy ľudového peňažníctva, ktoré sa na jeho podnet rozšírilo o nový typ ústavov – roľnícke vzájomné pokladnice. Najmä zásluhou M. Hodžu dostali pokladnice štedrú štátnu pomoc a od konca 20. rokov boli hlavným konkurentom komerčného bankovníctva. Absenciu bankovej centrály ľudového peňažníctva riešil M. Hodža iniciatívami za otvorenie filiálok českých verejnoprávnych finančných ústavov Zemskej banky a Hypotečnej banky v Bratislave. Iniciatívy boli úspešné a menované filiálky sa stali hlavným zdrojom dlhodobého lacného úveru na Slovensku.¹² Zároveň suplovali úlohu finančných centrál ľudového peňažníctva.

V pozícii ministra poľnohospodárstva (1922 – 1925) udržoval M. Hodža kontakty s obchodnými bankami a podobne ako v iných sférach hospodárskeho a politického života využíval vlastné právomoci ministra, ako aj bohaté konexie, na pomoc početným žiadateľom zo Slovenska. Táto pomoc však mala často kontroverzné pozadie, čo bolo ďalšou charakteristickou črtou pôsobenia M. Hodžu na najvyšších politických miestach. Z viacerých prípadov treba spomenúť Hodžov zástoj v obchodných aktivitách komerčných bánk, predovšetkým v obchode s drevom. V rokoch povojnovej rekonštrukcie zavládol v Európe obrovský dopyt po stavebnom dreve. Popredné slovenské banky spoločne založili podnik Drevársky účastinársky

¹⁰ SNA, f. Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska (ďalej MPS), kmeň. č. 7226, k. 46. Telegram predstaviteľov peňažných ústavov ministromi s plnou mocou M. Mičurovi 31. októbra 1921.

¹¹ SNA, f. MPS, kmeň. č. 7226, k. 46. Bankový úrad ministerstva financií na ministerstvo s plnou mocou 13. októbra 1921.

¹² CAMBEL, Samuel. *Štátnik a národohospodár Milan Hodža 1878 – 1944*. Bratislava : Veda, 2001, s. 90-93.

spolok a Drevársku banku špecializovanú na obchod s drevom. Od začiatku však bolo zjavné, že manažment slovenských bánk ešte odborne nedorástol na transakcie medzinárodného významu.¹³ M. Hodža mal z pozície jedného zo zodpovedných ministrov včas rozpoznať ťažkosti bankovníctva. Namiesto toho ešte prispel k prehĺbeniu hospodárskych problémov. Drevárskemu spolku napríklad sprostredkoval využitie štátnych píl a prinútil štátnu správu Oravského komposesorátu, aby Spolku odpredala surovinu za nízke ceny, čím oravským lesom vznikli miliónové škody. Krátko po nástupe do funkcie ministra dokonca plánoval vziať drevárske podniky slovenských bánk do obrovského a krajne nebezpečného medzinárodného obchodu s drevom štátnych lesov v plánovanej hodnote asi 200 mil. Kč za účasti amerického kapitálu, ktorý viacerými cestami protežoval. Vláda však tento megalomanský obchod prezieravo odmietla.¹⁴ V rokoch 1924 – 1925 už riaditeľstvá štátnych lesov odmietali prijímať garančné listiny slovenských bánk na nákup dreva pre ich drevárske podniky, lebo smerovali k istému krachu. M. Hodža z postu ministra vyvinul na štátne lesy tvrdý tlak, aby garančné listiny v hodnote 2,3 mil. Kč prijali. Drevárske obchody spôsobili piatim najväčším bankám Slovenska straty okolo 50 mil. Kč.¹⁵

Paradoxne práve v súvislosti s vysokými stratami komerčných bánk z prvej polovice 20. rokov sa pre M. Hodžu vytvorili nové príležitosti na realizáciu idey veľkej ústrednej banky, ako aj na rozšírenie vplyvu agrárnej strany v bankovníctve. Škody spôsobené drevárskymi obchodmi predstavovali iba vrchol ľadovca fatálnych strát slovenských bánk. Celé peňažníctvo ČSR sa v dôsledku povojnovej hospodárskej a deflačnej krízy, ako aj vinou chýb subjektívneho charakteru, dostalo do patovej situácie. Straty bánk na Slovensku dosiahli na súdobé pomery neuveriteľnú sumu 643 mil. Kč (po odpočítaní rezerv straty stále činili 451 mil. Kč, z čoho 300 mil. Kč pripadalo na Slovenskú banku a Tatra banku).¹⁶ Situáciu mali vyriešiť sanačné prostriedky od štátu na podklade bankových zákonov z roka 1924. Predovšetkým zásluhou M. Hodžu dostali popredné slovenské banky značný podiel zo sanačných prídeltov. Hodža zároveň presadil jediného zástupcu Slovenska do komisie schvaľujúcej sanačné prídely. Bol ním riaditeľ Tatra banky Vladimír Jesenský, brat spisovateľa Janka Jesenského.

¹³ HALLON, Ludovít. Expanzia a ústup slovenského finančného kapitálu v účastinných podnikoch 1918 – 1929 na príklade Tatra banky. In *Historický časopis*, 1998, roč. 46, č. 2, s. 239-240.

¹⁴ SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 50, k. 7. Správa riaditeľa V. Jesenského o rokovaníach so zástupcami vládnych orgánov v Prahe na zasadnutí výkonného výboru Tatra banky 29. decembra 1922; NOVOTNÝ, Gustav. Josef Opletal a Karel Šiman aneb „Ale Ježíšmárjá, vždyť je to náš člověk ! a „Ale já to přece chci !“. In *Politická a stavovská zemědělská hnutí ve 20. století. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Studie Slovákckého muzea 5*. Uherské Hradiště : Slovákcké muzeum, 2000, s. 227-229.

¹⁵ SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 53, k. 7. Správa o hospodárení na zasadnutí výkonného výboru Tatra banky 15. novembra 1924; SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 54, k. 7. Správa o hospodárení na zasadnutí správnej rady Tatra banky.

¹⁶ HALLON, Ludovít. Sanačný proces v bankovníctve Slovenska v medzivojnovom období. In *Ludia, peniaze, banky*. Bratislava : Academic Electronic Press, 2003, s. 283.

Jeden z najväčších prídelov dostala Tatra banka.¹⁷ Sanácia však nebola zadarmo. Tatra banka, podobne ako ostatné sanované ústavy v polovici 20. rokov, musela splniť viaceré oficiálne aj neoficiálne sanačné podmienky. Bolo príznačné, že rokovania vládnych predstaviteľov so zástupcami Tatra banky o budúcnosti ústavu v lete 1925 sa uskutočnili na Hodžovom ministerstve poľnohospodárstva. Medzi neoficiálne podmienky sanácie Tatra banky patrilo menovanie šéfa pobočky Agrobanky v Bratislave K. Hellmutha za nového riaditeľa ústavu. Na post predsedu správnej rady nastúpil senátor za agrárnu stranu Kornel Stodola.¹⁸ V liste z júla 1925 inštruoval riaditeľ BÚMF K. Hellmutha o jeho úlohách v Tatra banke nasledovne: „*Vaše postavení vyznačeno bude na venek členstvím jak správní rady, tak i užšího výkonného výboru a přiznáno Vám bude právo veta ve všech otázkách jak personálních, tak obchodních.*“¹⁹ Až do konca 30. rokov bol K. Hellmuth šedou eminenciou obchodného vedenia ústavu a pri každých voľbách do správnej rady sa táto rozširovala o členov a sympatizantov agrárnej strany. Do predčasnej smrti tu pôsobil napríklad Pavol Blaho, ďalej Michal Slávik, Jozef Országh, Ján Halla, Ján Kohút. Tlačový orgán iredentistickej skupiny ľudovej strany Slovenský národ o zmenách na čele Tatra banky v auguste 1925 napísal: „*vedúcim direktorom bude Čech, K. Hellmuth, dirigent bratislavskej filiálky Agrobanky [...], čím vlastne v,edenie tohoto ústavu dostane sa do rúk českých agrárikov [...] menovaním p. Hellmuthovým nie sú spokojní mnohí účastníci [...]. Ak nenastane zmena chcú zvolať mimoriadne valné zhromaždenie.*“²⁰

Tatra banka podľa oficiálnych bilančných ukazovateľov ostávala aj po roku 1925 najväčším subjektom komerčného bankovníctva pričom stále viac podliehala vplyvu agrárnej strany. Vzhľadom na svoj hospodársky stav však ťažko mohla plniť úlohu silnej bankovej centrály. M. Hodža preto od polovice 20. rokov, teraz už ako minister školstva Švehlovej vlády z rokov 1926 – 1928, presadzoval zlúčenie Tatra banky s druhým najväčším komerčným ústavom, so Slovenskou bankou. V týchto plánoch mal plnú podporu vlády a menovite ministra financií Karla Engliša, exponenta agrárneho a vývozného kapitálu. M. Hodžovi opäť nepriamo napomohol sanačný proces. Už v prvých mesiacoch po získaní sanačných prídelov schválených roku 1925 sa totiž ukázalo, že na ozdravenie oboch čelných bánk tieto sanačné prostriedky nestačili a boli potrebné ďalšie.²¹ M. Hodža využil všetky dostupné politické nástroje, aby nové prídelové štátnej pomoci pre banky získal pre Tatra banku a Slovenskú banku. Predseda správy Tatra banky K. Stodola komentoval na zasadnutí vedenia ústavu v máji 1927 Hodžove

¹⁷ SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č., k. 4. Správa V. Jesenského o pláne sanácie bánk na zasad. správ. rady Tatra banky 26. apríla 1926; FALTUS, Jozef. *Povojnová hospodárska kríza v Československu*. Bratislava : Vydavateľstvo politickej literatúry, 1966, s. 223-227.

¹⁸ SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 25, k. 4. Správa o priebehu rokovaní zástupcov Tatra banky a vládnych orgánov v Prahe na zasad. správ. rady Tatra banky 14. júla 1925; SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 9, k. 2. Prejav K. Stodolu na valnom zhromaždení Tatra banky 12. júla 1926.

¹⁹ SNA, f. TB – korešpondencia hlav. riaditeľa, inv. č. 395, k. 34. List vrch. riaditeľa BÚMF A. Nováka riaditeľovi bratislav. pobočky Agrobanky K. Hellmuthovi z 10. júla 1925.

²⁰ Zmeny vo vedení Tatra banky v Turč. Sv. Martine. In *Slovenský národ*, 11. augusta 1925.

²¹ SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 26, k. 4. Správa K. Stodolu o rokovaní na ministerstve financií na zasad. správ. rady Tatra banky 15. septembra 1926.

zásluhy v sanačnom procese nasledovne: „*Museli sme udržiavať [pri získavaní sanačných prídelov – pozn. L. H.] tie najužšie styky s vládou a páni, ktorí boli viackrát v Prahe mali možnosť sa presvedčiť, že všetci vplyvní činitelia sú nám – na základe intervencií a informácií p. ministra Hodžu, ako aj jeho osoby – v najväčšej miere naklonení [...] potrebný je len čas a stály kontakt s vládou, nakoľko efektívna pomoc môže prísť len od vlády.*“²² M. Hodža však podmieňoval pomoc Tatra banke a Slovenskej banke ich vzájomnou fúziou. Vedenia oboch ústavov fúziu formálne roku 1927 prisľúbili, ale po pridelení sanačných prostriedkov sľub okamžite porušili.²³ Na sklonku 20. rokov totiž M. Hodža stratil účinnejšie nástroje hospodársko-politického vplyvu. V dôsledku afér medzinárodného dosahu, v ktorých figuroval ako hlavný aktér, musel dočasne opustiť najvyššie vládne funkcie. Išlo najmä o úplatkárske aféry súvisiace z vyňatím majetku bulharskej kráľovskej rodiny z československej pozemkovej reformy alebo so sanáciou družstevnej centrály v Sofii.

Napriek neúspešnému nátlaku na dve čelné banky sa M. Hodža za svoje iniciatívy v sanačnom procese z druhej polovice 20. rokov dočkal odmeny a s ním aj celé agrárne hnutie. Protihodnotu za poskytnutú podporu si totiž vybral formou-politických úverov pre agrárnu stranu. Tieto úvery vyplácala predovšetkým Tatra banka, najviac závislá na sanáciách, pri schválení každej novej štátnej pomoci. Za roky 1926 – 1930 vyplatila na konto agrárnej strany a osobne M. Hodžu celkom 1,990 mil. Kč.²⁴ V rámci analýzy finančných strát a sanačného procesu z medzivojnového obdobia na zasadnutí v júli 1939 vedenie Tatra banky ohľadne problému tzv. politických úverov otvorene priznalo, že: „*Z príležitosti poskytnutia prvej sanačnej podpory nášmu ústavu v čiastke 90 mil. korún vtedajšia správa banky poskytla exponetovi agrárnej strany 200 tis. korunovú pôžičku [...]. Ďalší prípad bol pred voľbami v roku 1929, keď z poverenia Dr. Milana Hodžu dostavil sa do Tatra banky hlavný tajomník agrárnej strany Sed'a a žiadal pre Ústredný sekretariát strany vyplatiť pôžičku 500 tis. korún, nutnosť čoho naším funkcionárom naznačil tým, že ak by sme tento úver strane neposkytli, Tatra banka nedostala by sľúbený štátny vklad 60 mil. korún [...]. Potom o krátky čas hlavný tajomník Sed'a pre Ústredný sekretariát agrárnej strany vyzdvihol u Tatra banky novší úver 500 tis. korún, ktorý viac už nevrátil. Vtedy na príkaz predsedu správnej rady Jozefa Országha predvolaný bol do Prahy direktor Rudolf Kubiš ku Beranovi, kde mu bolo na vedomie dané také prehlásenie, podľa ktorého zaplatenie tohto úveru Tatra banka už nemala viacej požadovať od strany, a preto táto čiastka musela byť medzi sanačné straty pojatá cieľom odpisu.*“²⁵ Hoci uvedený prameň pochádza z neskoršieho obdobia, nemáme dôvod pochybovať o jeho spoľahlivosti. Dosvedčuje, že Tatra banka už na konci 20. rokov nachádzala pod hospodársko-

²² SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 28, k. 4. K. Stodola na zasad. správ. rady Tatra banky 24. – 25. mája 1927.

²³ SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 26, k. 4. Závery zasad. správ. rady Tatra banky 3. novembra 1927; ANBS, f. Slovenská banka, záznamy zápisníc správ. rady – neusporiadané. Závery pléna správ. rady Slovenskej banky 8. októbra 1927.

²⁴ SNA, f. TB – spisy, k. 316. Zoznam „politických“ úverov Tatra banky z rokov 1926 – 1930.

²⁵ SNA, f. TB – fúzie, inv. č. 410, k. 198. Zasad. správneho a dozorného výboru Tatra banky 12. – 13. júla 1939 k príčinám strát z rokov 1918 – 1938. SNA, f. TB – fúzie, k. 198, inv. č. 410.

politickým vplyvom agrárnej strany. Z iniciatívy M. Hodžu prispievala na činnosť strany a mala zrejme podiel na financovaní predvolebnej kampane v roku 1929. Výskumy zároveň naznačujú, že agrárna strana si v bankovníctve prostredníctvom M. Hodžu získala za poskytnuté intervencie alebo pod nátlakom aj ďalších nedobrovoľných darcov. Išlo predovšetkým o Agrárnu banku, plne ovládanú predstaviteľmi agrárnej strany. Tá v 20. rokoch poskytla na chod strany pôžičky okolo 20 mil. Kč. Na základe intervencií M. Hodžu v rokoch 1924 – 1929 podporila slovenské periodiká Slovenský denník a Slovenská politika, blízke agrárnej strane, úvermi v hodnote takmer 2 mil. Kč.²⁶

V druhej polovici 20. rokov M. Hodža výrazne zasiahol do vývoja komerčného bankovníctva aj v súvislosti s jeho bohatými aktivitami vo sfére ľudového peňažníctva. Po ťažkých stratách z investícií v priemysle a veľkoobchode sa totiž komerčné banky čiastočne vrátili k drobným a stredne veľkým úverovým investíciám, ktoré sa medzičasom stali doménou ľudovo-peňažných ústavov, čiže sporiteľní, úverových družstiev a najmä Hodžom protežovaných roľníckych vzájomných pokladníc. Na prelome 20. a 30. rokov už pokladnice pôsobili takmer vo všetkých okresných mestách Slovenska. Čiastočný návrat k obchodom ľudovo-peňažného charakteru priniesol bankám neustály konkurenčný zápas s ústavmi ľudového peňažníctva a zároveň aj trpké poznanie, že v tomto zápase hrali úlohu menej úspešného konkurenta. Nestáčili konkurovať v oblasti úrokových sadzieb a v propagácii medzi drobnými klientmi boli podstatne ťažkopádnejšie. Napríklad pobočka Tatra banky v Martine, hlásila roku 1927 do Bratislavy, že jej hospodárska situácia v dôsledku konkurencie miestnej roľníckej pokladnice a mestskej sporiteľne bola bezvýchodisková.²⁷ Komerčné banky zaostávali aj v rovine hospodársko-politickej. Osobitne to platilo vo vzťahu k ministrovi M. Hodžovi. V sledovaných rokoch Hodža veľkým dielom prispel k sanácii bánk, ale ústavy ľudového peňažníctva, menovite roľnícke vzájomné pokladnice, boli jeho dielom. V sporných otázkach sa preto staval na stranu ľudového peňažníctva. Predstavitelia komerčných bánk zasielali na vládne miesta desiatky memoránd so sťažnosťami na rozpínavosť roľníckych vzájomných pokladníc. Ich úverové aktivity označovali za nekalú súťaž. V uvedených súvislostiach paradoxne vyznela iniciatíva správnej rady Tatra banky z roka 1926 obrátiť sa v spolupráci s ďalšími bankami na M. Hodžu, aby zakročil proti rozpínavosti roľníckych vzájomných pokladníc. Protesty vyvrcholili spoločným memorandom obchodných bánk proti činnosti ľudovo-peňažných ústavov u ministra financií.²⁸ Úsilie bankových riaditeľov bolo vopred odsúdené na neúspech. Na konci 20. rokov museli pristúpiť k dohode s pokladnicami a ďalšími typmi ľudovo-peňažných ústavov o vymedzení pôsobnosti na finančnom trhu a výške úrokov. Jednania v úzadí usmerňoval M. Hodža. Suverénne postavenie roľníckych vzájomných pokladníc na sledovaných rokoch ilustroval obsah listu, v ktorom riaditeľ Hypotečnej banky v Košiciach Elo Šándor

²⁶ NOVOTNÝ, Jiří – ŠOUŠA, Jiří. *Banka ve znamení zeleného čtyřlístku. Agrární banka 1911 – 1938 (1948)*. Praha : Karolinum, 1996, s. 186.

²⁷ SNA, f. TB - filiálky, k. 396. Správa pobočky Tatra banky v Martine o hospodárení za rok 1927; ANBS, neusporiad. f. Zväzu roľ. vzáj. pokladníc. Výročné správy Zväzu roľníckej vzájomných pokladníc 1926 – 1929.

²⁸ SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 26, k. 4, inv. č. 26. Závery zasad. správ. rady Tatra banky 19. júna 1926. CAMBEL, ref. 12, s. 109.

oznamoval M. Hodžovi, že dohodu o výške úrokov nutne potrebovali iba komerčné banky: „*ohľadne Vami vedeného vyjednávania s akciovými bankami [...] dovoľujem si Vám nasledovné oznámiť [...] pomery všetkých bánk v republike a tobôž na Slovensku nie sú také, aby umožnili konkurenčný nápor na pokladnice [...] dnes by to musel byť úver pod 8 %, na to banky zariadené nie sú.*“²⁹ Roľnícke vzájomné pokladnice, zrejme na podnet M. Hodžu, prejavili ústretovosť a sami iniciovali kompromisnú úrokovú dohodu s komerčnými bankami, ktorú uzavreli v januári 1931.³⁰

Na začiatku 30. rokov sa vytvorilo hospodársko-politické prostredie poskytujúce vládnym finančným kruhom a menovite M. Hodžovi nové možnosti nátlaku na banky, aby pokračovali v procese fúzií. Príčiny spočívali v nástupe veľkej hospodárskej krízy. Medzi jej dôsledky patrilo i zastavenie programu sanácie bánk z 20. rokov, počítajúce s dlhodobým ozdravovaním peňažných ústavov. Kľúčové subjekty bankovníctva, zaťažené novými stratami, boli v rovnakej alebo ťažšej hospodárskej situácii ako pred sanáciami v polovici 20. rokov a boli nútené vládu žiadať o ďalšiu veľkú záchrannú akciu. Parlament ju schválil v roku 1932 na podklade novelizácie bankových zákonov z roka 1924. Vláda však argumentovala tým, že banková sféra na Slovensku dostala v 20. rokoch neúmerne veľký podiel sanačných prostriedkov (čo nebolo ďaleko od pravdy) a začlenila do programu sanácie iba Tatra banku s najväčším objemom strát.³¹ Pochopiteľne, že ostatné významnejšie finančné ústavy na Slovensku protestovali. So svojou sťažnosťou uspela Slovenská banka, ktorá listom svojho predsedu Vladimíra Makovického požiadala o pomoc M. Hodžu. Práve v tomto období (1932) sa M. Hodža vrátil do vysokej politiky a bol pripravený pomôcť. Pochopiteľne za náležité protislužby. V. Makovický sa v liste z júna 1932 obrátil na M. Hodžu ako na starého priateľa: „*sľúbil si mi, že pri rozdeľovaní podpôr [...] zaujmeš sa Slovenskej banky [...] Slovenská banka rozhodne musí sa domáhať podpory.*“³² Komisia pridelujúca sanačné prostriedky Hodžovou zásluhou schválila výpomoc pre obe banky. Prídely však boli tentoraz malé a podmienené veľmi tvrdými opatreniami. Sanačné podmienky okrem hospodárskych reštrikcií, ako znižovanie základného kapitálu alebo rušenie pobočiek, obsahovali aj zníženie neúmerných príjmov vedúcich predstaviteľov peňažných ústavov. Vďaka čiastočnému zlepšeniu hospodárskej situácie Slovenskej banky, sa jej vedenie nakoniec rozhodlo stiahnuť svoju žiadosť o štátnu pomoc. Tatra banka však bola naďalej plne odkázaná na sanáciu.³³ Manévrovací priestor M. Hodžu voči Slovenskej banke sa tým značne obmedzil a v súvislosti so sanačnou pomocou mohol v nasledujúcom období vyvíjať nátlak už len na Tatra banku.

²⁹ Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine, f. E. Šándor, sig. 90 AV 12. List E. Šándora M. Hodžovi z 22. marca 1930.

³⁰ SNA, f. TB, k. 241. Úroková dohoda peňažných ústavov z 1. januára 1931.

³¹ HALLON, ref. 16, s. 285-286.

³² SNA, f. V. Makovický, inv. č. 11, k. 9. List V. Makovického M. Hodžovi z 6. júna 1932.

³³ Státní ústřední archiv České republiky, f. Ministerstvo financí., k. 1 326. Rozhodnutie ministerskej rady č. j. 93946/32 IIA/3 o sanačných podmienkach TB zaslané na min. fin. 1. augusta 1932; ANBS, f. Slovenská banka, záznamy zápisnic správ. rady – neusporiadané. Obsah prípisu min. fin. na Slovenskú banku o sanač. podmienkach č. j. 93947/32 IIA/3 z 5. augusta 1932.

Malý objem sanačných prostriedkov z roku 1932 iba dočasne zmiernil bezvýhodiskovú situáciu Tatra banky. Na vládných miestach vznikali s pričinením M. Hodžu rôzne koncepcie ako zachrániť najväčšiu banku Slovenska pred istým kolapsom. Do úvahy prichádzalo zlúčenie Tatra banky s Bankou československých légii, ktorá v sledovanom období viedla na východe ČSR úspešnú kapitálovú ofenzívu. Ako priechodnejší sa však javil starý Hodžov zámer spojenia so Slovenskou bankou. Roku 1934 vznikol nový plán fúzie dvoch hlavných centier slovenského bankovníctva, za ktorým stál M. Hodža, vedenie Slovenskej banky a tajne aj zástupcovia vládných orgánov v Tatra banke.³⁴ V. Makovický súhlasil s fúziou v tom prípade, že sa Tatra banka začlení do jeho ústavu ako skrachovaný subjekt a štát poskytne výdatnú finančnú injekciu na jej ozdravenie. Makovický oboznámil Hodžu so svojimi podmienkami v liste z októbra 1934 a zároveň žiadal o intervenciu na rokovaníach ministerskej rady o finančnej pomoci obom ústavom: „*Toto sú predpoklady za ktorých by Slovenská banka mohla Tatra banku prevziať [...] Prosím Tě drahý příteli, keby si sa potom v ministerskej rade zasadil za to, aby sa spojenému ústavu dostalo toho čo potrebuje.*“³⁵ Keď sa však V. Makovický neskôr dozvedel, že vládne finančné kruhy a osobne M. Hodža ďalej počítali so zlúčením oboch ústavov ako rovnoprávných subjektov, zaujal voči fúzii jednoznačne odmietavé stanovisko. Vláda konečné rozhodnutie o projekte fúzie odložila, lebo musela riešiť podobné problémy v českom bankovníctve.

Pozícia M. Hodžu vo vzťahu k obchodným bankám sa zmenila roku 1935, keď zaujal post premiéra a mohol pristúpiť k dôraznému a systematickému plneniu svojich hospodársko-politických cieľov. Podporoval prípravu na zásadnú reorganizáciu celého systému peňažníctva. Zamýšľaná reorganizácia mala za úlohu striktne vymedziť postavenie jednotlivých typov peňažných ústavov na úverovom trhu a dokončiť proces koncentrácie bankovníctva. M. Hodža bol pevne rozhodnutý dosiahnuť, aby na vrchole pyramídy peňažníctva stála centralizovaná, kapitálovo silná komerčná banka s funkciou centrality bankových operácií ľudového peňažníctva. Išlo mu najmä o spojenie plánovanej bankovej centrality so štruktúrou roľníckych vzájomných pokladníc, ktoré na rozdiel od komerčných bánk zaznamenali v 30. rokoch prudký hospodársky rast. Pokladnice sa stali finančným zázemím agrárneho kapitálu a celého agrárneho hnutia na Slovensku. Do roka 1937 dosiahli sumu pasív 651 mil. Kč, zatiaľ čo súhrn pasív najväčšieho komerčného ústavu Tatra banky predstavoval 539 mil. Kč.³⁶ Pokladnice zastrešovala organizačná a kontrolná centrála Zväz roľníckych vzájomných pokladníc (ZRVP), ktorý od roku 1932 plnil aj funkciu finančného centra a jeho činnosť postupne nadobúdala atribúty komerčného bankovníctva. Počas 30. rokov rozvinul kapitálovú expanziu do potravinárskeho priemyslu. Nástrojom expanzie bola holdingová spoločnosť Zemedelský priemysel, založená a kapitálovo zabezpečená prostredníctvom iniciatív premiéra M. Hodžu.

³⁴ SNA, f. V. Makovický, inv. č. 11, k. 9. List V. Makovického M. Hodžovi o jednaniach Slovenskej banky a Tatra banky v Prahe z 25. septembra 1934; SNA, f. TB- knihy úradné, inv. č. 36, k. 5. Správa Revíznej jednoty peňažných ústavov o hosp. stave Tatra banky k 31. októbru 1935.

³⁵ SNA, f. V. Makovický, inv. č. 11, k. 9. Informácia V. Makovického M. Hodžovi o podmienkach fúzie Slovenskej banky a Tatra banky z 9. októbra 1934.

³⁶ SNA, f. TB – spisy, k. 152. Výročná správa Tatra banky za rok 1937; ANBS, neusporiad. f. Zväzu roľ. vzáj. pokladníc. Výročné správy Zväzu roľníckych vzájomných pokladníc 1935 – 1938.

Pokladnice začali prenikať aj do účastinných bánk. Využívali kritickú situáciu v celom bankovníctve. Už na sklonku hospodárskej krízy prevzali časť obchodov zanikajúcej Americko-slovenskej banky a fuzionovali s jednou menšou obchodnou bankou. V druhej polovici 30. rokov prenikli do Dunajskej banky, čo bol stredne veľký komerčný ústav. Ten sa nachádzal na pokraji bankrotu a mal od Zväzu pokladníc prevziať funkciu peňažnej centrály a sprostredkovať bankové operácie.³⁷ Išlo však iba o náhradné riešenie. Pokladnice potrebovali podstatne väčší a kapitálovo silnejší bankový subjekt. Premiér M. Hodža, ministerstvo financií a exponenti agrárneho kapitálu v zákulisí intenzívne pracovali na jeho formovaní cestou ďalšieho veľkého fuzionálneho projektu.

V rokoch 1936 – 1937 sa M. Hodža z postu premiéra v súčinnosti s vládou, hospodárskymi orgánmi a predstaviteľmi agrárneho hnutia snažil presadiť realizáciu fúzie Tatra banky so Slovenskou bankou a prípadne aj s ďalšími významnejšími ústavmi podľa svojich ekonomických a politických koncepcií. Zároveň inicioval vytváranie programov na dôsledné hospodárske ozdravenie spojenej ústrednej banky, ktorá mala fúziou vzniknúť. Správa Tatra banky mohla pod ťarchou strát v hodnote približne 160 mil. Kč iba čakať na verdikt vládnych miest o ďalšom osude ústavu.³⁸ Hlavnú prekážku fúzie predstavoval odmietavý postoj vedenia Slovenskej banky na čele s predsedom V. Makovickým. M. Hodža využil celý arzenál nátlakových akcií, aby predstavenstvo Slovenskej banky prinútil k fúzii. Postupoval podľa osvedčenej metódy cukru a biča. Do banky vysielal exponentov agrárneho hnutia Sama Hrianku a Jána Ursínyho s lákavými ponukami aj hrozbami. V. Makovický a jeho syn Igor Makovický, ďalší významný zástupca banky, dostali napríklad zaujímavé finančné ponuky vo forme výhodných úverov.³⁹ Zároveň však M. Hodža a minister financií Jozef Kalfus využili kontroverzný zmocňovací zákon č. 109/1934 a pripravili pre ministerskú radu na schválenie vládne nariadenie, umožňujúce aby sa fúzia uskutočnila aj proti vôli správnych orgánov Slovenskej banky. Vládne nariadenie počítalo s vytvorením jednotnej Slovenskej ústrednej banky, prípadne Slovenskej Národnej Tatra banky. Druhý z menovaných ústavov mal vzniknúť za účasti Národnej banky v Banskej Bystrici, vedenej predstaviteľom agrárnej strany Viliamom Paulínom.⁴⁰ Minister financií v decembri 1936 informoval premiéra M. Hodžu ohľadne predmetného vládneho nariadenia nasledovane: „*Ministerstvo financií pokladá za nezbytné, aby do pripravovanej fúzie bola pojata i Slovenská banka [...] v té príčine má již pripravenou osnovu vládného nařízení.*“⁴¹ Posledný, kto pochopil, že za nátlakovými akciami proti Slovenskej banke stál M. Hodža bol predseda banky V. Makovický. Nemohol totiž uveriť, že by jeho dlhoročný priateľ M. Hodža použil proti nemu spomenuté nekalé praktiky. Psychicky zlo-

³⁷ ANBS, neusporiad. f. Zväzu roľ. vzáj. pokladníc. Výročné správy Zväzu roľníckych vzájomných pokladníc 1935 – 1938, Správa zo zasad. vedenia Zväzu roľ. vzáj. pokladníc 5. júna 1934 a 4. októbra 1934; CAMBEL, Samuel. *Slovenská dedina 1938 – 1944*. Bratislava : Veda, 1996, s. 131-132.

³⁸ SNA, f. TB- knihy úradné, inv. č. 36, k. 5. Správa Revíznej jednoty, ref. 34.

³⁹ SNA, f. TB – fúzie, inv. č. 410, k. 220. Elaborát prokuristu Slovenskej banky o vývoji fuzionálneho projektu Slov. banky a Tatra banky z 31. decembra 1937.

⁴⁰ SNA, f. TB – fúzie, inv. č. 410, k. 220. Dôverná správa ministerstva financií predsedovi vlády M. Hodžovi z 15. decembra 1936; SNA, f. TB – fúzie, inv. č. 410, k. 220. Text vládneho nariadenia o fúzii slovenských bánk pripravený k 13. októbru 1936 a k 17. marcu 1937.

⁴¹ SNA, f. TB – fúzie, inv. č. 410, k. 220. Dôverná správa ministerstva financií, ref. 40.

mený V. Makovický vyčítal M. Hodžovi v liste z marca 1937, že sa voči jeho banke zachoval horšie ako uhorské úrady pred rokom 1918: „*obraciam sa na Teba v záležitosti tej nešťastnej fúzie [...] zažil som už všeličo [...] prežíval som tie ťažkosti a tie násilia zo strany maďarskej vlády [...] vezmi milý Milane, že by ma toto, keby si to skutočne chcel previesť a keby vlastná vláda a Ty ako predseda a starý priateľ môj [...] použili ste tiež maďarských prostriedkov, by ma to nekonečne bolelo a neviem, či by som to nezaplatil vlastným zdravím.*“⁴² V. Makovický následne apeloval na svojich ďalších starých priateľov v najvyšších štátnych funkciách, aby pomohli zastaviť nápor M. Hodžu a za ním stojacej agrárnej strany proti jeho banke. V liste ministrovi spravodlivosti Ivanovi Dérerovi napríklad žiadal o zaujatie odmietavého stanoviska k vládne návrhu o bankovej fúzii, keby sa dostalo na rokovanie ministerskej rady. Zároveň poukázal na nezlučiteľnosť praktík agrárnej strany a M. Hodžu s demokraciou: „*Píšem Ti toto drahý priateľu dôverne [...] ak by táto záležitosť [vládne nariadenie o fúzii – pozn. Ľ. H.] pre- ca prišla v ministerskej rade na pretras. Neverím, že by v našej československej demokratickej republike mohlo sa takýmto spôsobom zasahovať do majetkových pomerov [...] aby sa jedna politická strana zmocnila [...] Slovenskej banky a jej dobrých podnikov [...]. Toto všetko robí sa preto, že dôverníci pána ministerského predsedu chcú dostať bankovníctvo do svojich rúk.*“⁴³ M. Hodža zrejme v konečnom dôsledku pochopil, že zašiel príďaleko. Tesne pred rozhodujúcim krokom, čiže pred schválením spomínaného vládneho nariadenia sa nátlaku na Slovenskú banku vzdal. Neobľomný postoj vedenia Slovenskej banky znamenal, že projekt ústrednej veľkobanky Slovenska musel byť odložený na neurčito. Hodžove plány vybudovať bankové centrum ľudovo-peňažných ústavov však boli naďalej reálne. Tatra banka v záujme zachovania vlastnej existencie totiž na prelome rokov 1937 – 1938 prijala podmienky agrárneho kapitálu. Za prísľub konečnej sanácie, ktorú opäť inicioval M. Hodža, prevzala úlohu centrálne bankových operácií ľudového peňažníctva. Ministerstvo financií vypracovalo program sanácie Tatra banky s tvrdými podmienkami ultimatívneho charakteru. Na rokovaníach predstavenstva banky so zmocnencami vlády na jar 1938 sa M. Hodžovi podarilo presadiť miernejšiu verziu podmienok.⁴⁴ Z politického hľadiska však program hospodárskeho ozdravenia ústavu otváral cestu k úplnému podriadeniu najväčšej banky Slovenska záujmom agrárnej strany. V rámci tohto programu mala Tatra banka podstatne zvýšiť základné imanie prostredníctvom kapitálového vstupu Zväzu roľníckych vzájomných pokladníc. Minister financií o tejto základnej podmienke sanácie informoval správu banky už v liste z januára 1938, kde zároveň vytýčil jej budúce úlohy vo vzťahu k ľudovému peňažníctvu: „*pokládám za nutné, aby bola zajištená kapitálová účasť ľudového peněžníctví, především vzájemných rolnických pokladnic, s tím, že banka bude vykonávati funkci peněžního ústředí těchto ústavů.*“⁴⁵ Už počas roka 1938 Tatra banka úzko spolupracovala so ZVRP na kapitálových transakciách spoločnosti Zemedelský priemysel a spoločne prenikli do potravinárskeho priemyslu. Na valnom

⁴² SNA, f. V. Makovický, inv. č. 11, k. 9. V. Makovický M. Hodžovi 3. marca 1937.

⁴³ SNA, f. TB – fúzie, inv. č. 410, k. 220. V. Makovický I. Dérerovi 3. marca 1937.

⁴⁴ SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 21, k. 3. Prípís ministra financií z 10. januára 1938 č. j. 160951/38 II A/3 o podmienkach sanácie Tatra banky; Správa riaditeľa K. Hellmutha o rokovaníach v Prahe ohľadne sanácie na zásad. správ. rady Tatra banky 17. mája 1938. SNA, k. 5, inv. č. 41.

⁴⁵ SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 21, k. 3. Prípís ministra financií, ref. 44.

zhromaždení v auguste 1938, kde Tatra banka oficiálne prijala sanačný program, sa zmenilo zloženie správnych orgánov ústavu, pričom správu takmer úplne ovládli reprezentanti agrárneho kapitálu a Republikánskej strany. Do vedenia banky sa dostali napríklad riaditelia Zväzu roľníckych vzájomných pokladníc Jozef Rybár a Ján Obuch, hlavný riaditeľ Ústredného družstva Jozef Kukuča, tajomník agrárnej strany v Košiciach Karol Rybárik, podpredseda Zemědělskej rady pre Slovensko Ján Chorvát.⁴⁶ Program sanácie a tým aj vstup agrárneho kapitálu do Tatra banky ešte vyžadoval schválenie zákonodarným zborom. Zložitý proces parlamentných debát však bol prerušený náhlym spádom politických udalostí na jeseň 1938. Dlhodobokoncipované plány stroskotali a sanácia Tatra banky pokračovala až po roku 1938 v úplne nových hospodársko-politických podmienkach.

Napriek neúspechu sledovaného sanačného projektu v dôsledku medzinárodno-politického vývoja možno konštatovať, že Hodžovi sa podarilo v predvečer zániku ČSR uskutočniť dva strategické zámery v oblasti komerčného bankovníctva, a to vytvorenie bankovej centrály ľudového peňažníctva a jej podriadenie hospodársko-politickým záujmom agrárnej strany. Tretí hlavný cieľ zlúčenie bánk do jedného silného kapitálového centra uskutočnili až nasledujúce totalitné režimy, ktoré sa v hospodársko-politickom tlaku nezastavili na polceste.

Cítuj:

HALLON, Ľudovít. Spolková „Prosím Ťa drahý priateľu, keby si sa potom v ministerskej rade zasadil za to, aby sa spojenému ústavu dostalo toho čo potrebuje.“ Korupcia a klientelizmus v politike Milana Hodžu. In *Forum Historiae*, 2011, roč. 5, č. 2. ISSN 1337-6861. http://www.forumhistoriae.sk/FH2_2011/texty_2_2011/hallon.pdf

...

PhDr. Ľudovít Hallon, CSc. pracuje ako samostatný vedecký pracovník v Historickom ústave SAV, je vedúcim Oddelenia dejín vedy a techniky. Zaoberá sa dejinami bankovníctva, živnostníctva hospodárstva a techniky v strednej Európe v prvej polovici 20. storočia. Napísal monografiu *Industrializácia Slovenska 1918 – 1938. Rozvoj alebo úpadok?* (Bratislava 1995), je spoluautorom monografií *Chronológia dejín vied a techniky na Slovensku* (Bratislava 2006, spoluautori Anna Falisová, Tibor Morovics) a *Tatra banka v zrkadle dejín* (Bratislava 2007, spoluautor Roman Holec). Je autorom mnohých odborných a popularizačných článkov.

Viac: http://history.sav.sk/cv/hallon_ludovit.pdf

⁴⁶ SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 41, k. 5. Výnos ministerstva financií z 27. augusta 1938 č. j. 61313/38 II A/3 o sanač. podmienkach pre Tatra banku; SNA, f. TB – knihy úradné, inv. č. 21, k. 3. Zápisnica z val. zhromaždenia. Tatra banky 18. augusta 1938.